

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА, ЯКЕ ВИЗНАЧАЄ ПРАВОВІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

У статті на основі аналізу наукових поглядів учених і норм чинного законодавства України визначено можливі шляхи вдосконалення законодавства, яке визначає правові засади соціального захисту учасників бойових дій. Наголошено, що вирішити більшість наявних проблем можливо через уніфікацію відповідного законодавства шляхом прийняття єдиного кодифікованого нормативно-правового акта, а саме – «Основ законодавства про соціальний захист учасників бойових дій та їхніх сімей». Наголошено, що згідно з проектом Військово-медичної доктрини її метою є створення доступної, універсальної, багатопрофільної, ефективної системи медичного забезпечення військ, яка передбачає надання медичної допомоги за територіальним принципом і дасть змогу запобігти, обмежити й максимально скоротити масштаби ураження військ у мирний і воєнний час шляхом створення гарантованих можливостей щодо організованого реагування сил і засобів військово-медичної служби. Зроблено висновок, що вирішити більшість наявних проблем соціального захисту учасників бойових дій можливо через уніфікацію відповідного законодавства шляхом прийняття єдиного кодифікованого нормативно-правового акта, а саме – «Основ законодавства про соціальний захист учасників бойових дій та їхніх сімей». Ці основи повинні об'єднати в собі положення численних нормативно-правових актів у цій сфері та одночасно визначити правовий статус учасників бойових і членів їхніх сімей, соціальні гарантії та пільги для УБД, механізм отримання відповідних пільг і соціального забезпечення; окреслити коло суб'єктів та їхні повноваження у сфері соціального захисту учасників бойових дій, що дасть змогу уникнути дублювання їхніх прав та обов'язків; визначити відповідальність держави за невиконання та/або неналежне виконання своїх обов'язків щодо учасників бойових дій; окреслити принципи соціального захисту УБД; визначити напрями державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій; тощо. Прийняття такого нормативно-правового акта, як убачається, дасть змогу: по-перше, покращити якість та оперативність здійснення соціального захисту учасників бойових дій; по-друге, спростити роботу уповноважених органів державної влади.

Ключові слова: удосконалення, законодавство, правові засади, соціальний захист, учасники бойових дій.

In the article based on the analysis of scientific views of scientists and the norms of the current legislation of Ukraine possible ways of improving legislation, which defines the legal principles of social protection of combatants. It was emphasized that the majority of existing problems could be solved by unification of the relevant legislation by adopting a single codified normative legal act, namely: "Fundamentals of legislation on social protection of participants in combat operations and their families". It is emphasized that according to the draft Military Medical Doctrine its purpose is to create an accessible, universal, multi-disciplinary, effective system of medical supply of troops, which provides for the provision of medical assistance on a territorial basis and will allow to prevent, limit and minimize the scale of destruction of troops in peacetime and wartime by creating guaranteed capabilities for organized response to the military medical force. It is concluded that the solution of most existing problems of social protection of combatants is possible through the unification of the relevant legislation by adopting

a single codified legal act, namely: “Fundamentals of legislation on social protection of combatants and their families”. These bases should combine the provisions of numerous regulations in this area, and at the same time determine: the legal status of combatants and their families; social guarantees and benefits for UBD; determine the mechanism for obtaining the relevant benefits and social security; outline the subjects and their powers in the field of social protection of the participants of the war, which will help to avoid duplication of their rights and responsibilities; to determine the responsibility of the state for the non-performance and/or improper performance of its duties towards combatants; outline the principles of UBD social protection; to determine directions of state policy in the field of social protection of participants of hostilities; etc. The adoption of such a regulatory act is expected to: first, improve the quality and efficiency of social protection of combatants; secondly, it will simplify the work of the state authorities.

Key words: *improvement, legislation, legal principles, social protection, participants in military operations.*

Вступ. Аналіз наукових джерел і положень чинних нормативно-правових актів дає змогу констатувати, що чинне законодавство у сфері соціального захисту учасників бойових дій є недосконалим, що, у свою чергу, має негативний вплив на рівень соціальної захищеності цієї категорії громадян. Недоліки законодавства в цій сфері нерозривно пов’язані із наявністю прогалин у ньому. Варто зазначити, що в юридичній літературі вчені по-різному ставляться до наявності прогалин у законодавстві. Ми ж переконані, що прогалини в законодавстві, яке визначає правові засади соціального захисту учасників бойових дій, можна розглядати виключно з негативного боку. Така наша позиція пояснюється тим, що: по-перше, неврегульованість питань із соціального захисту цієї категорії громадян призводить до несвоєчасного надання їм відповідної допомоги, пілбг тощо, що, у свою чергу, має негативний вплив на рівень життя учасників бойових дій; по-друге, наявність прогалин може негативно впливати на якість та ефективність управлінських рішень у цій сфері, що призводить до небажаних фінансових, людських та інших витрат. Найбільш дієвим, на нашу думку, є такий спосіб подолання прогалин у законодавстві, яке визначає правові засади соціального захисту учасників бойових дій, як усунення, тобто через нормотворчу діяльність шляхом внесення змін і доповнень у закони, видання нових, досконаліших юридичних актів чи створення юридичного прецеденту або укладання нормативного договору [1].

Окремі проблемні питання соціального захисту учасників бойових дій у своїх наукових працях розглядали такі вчені: С.С. Вітвіцький, Н.Ю. Заїка, О.А. Коваль, Ю.В. Кривенко, В.Д. Павлюк, Н.Б. Пацурія, Р.П. Підліпина, А.Ю. Подорожній, Є.Ю. Подорожній, С.М. Прилипка, М.Б. Ріппа, В.І. Фелик, О.В. Числіцька, О.Ю. Янчук та інші. Однак, незважаючи на чималу кількість наукових розробок, єдиного комплексного дослідження, присвяченого вдосконаленню законодавства у сфері соціального захисту учасників бойових дій, так проведено і не було.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення комплексного аналізу можливих шляхів удосконалення законодавства, яке визначає правові засади соціального захисту учасників бойових дій.

Результати дослідження. Починаючи розгляд основного питання, насамперед як недолік слід назвати непослідовність законодавчої діяльності в досліджуваній сфері. Наприклад, сьогодні на розгляді Верховної Ради України перебуває низка законопроектів, спрямованих на їх вирішення, але швидкість їх розгляду є вкрай низькою [2, с. 120]. Приблизна кількість таких законопроектів – 150, вони передбачають «фрагментарне» оновлення законодавства про соціальний захист учасників АТО. Ці окремі законопроекти спрямовані на вдосконалення законодавства в таких сферах: встановлення підвищеного мінімального розміру допомоги у разі безробіття учасникам Антитерористичної операції та іншим ветеранам війни; справедливе призначення та надання субсидій учасникам Антитерористичної операції та членам їхніх сімей; підвищення мінімальної пенсії у разі втрати годувальника членам сімей загиблих учасників Антитерористичної операції; посилення соціального захисту військовослужбовців і працівників, які беруть участь в антитерористичних операціях тощо [3, с. 177]. Однак при цьому законодавець не надто поспішає запровадити ці зміни.

Отже, все вказане вище говорить про те, що законодавець справді веде активну нормотворчу діяльність із метою підвищення якості та ефективності соціального захисту учасників бойових дій. Однак, з іншого боку, складається враження, що така діяльність спрямована не

на якість, а на кількість, що підтверджується непослідовністю прийняття змін і доповнень до вже чинного законодавства, а також наявністю прогалин, які у ньому залишаються після всієї нормотворчої діяльності.

Наступне проблемне питання, на яке хотілося б звернути увагу та яке досить часто турбує самих учасників бойових дій, – це процедура отримання статусу УБД. Варто зазначити, що визначення статусу учасника бойових дій є не лише соціальною та моральною, але й політичною та економічною проблемою для держави. Адже кошти, які виділяє держава для вирішення проблем ветеранів війни та учасників бойових дій, дуже часто розпорошуються і витрачаються на тих, хто до війни жодного стосунку не має. Водночас люди, які дійсно боронять країну і воюють на Сході, не мають можливості й часу відстоювати свої права на ту ж саму землю чи якісь пільги [4]. У цьому контексті зазначимо, що протягом п'яти років процедура отримання статусу учасника бойових дій постійно еволюціонувала, що не в останню чергу відбулось завдяки активній волонтерській діяльності та діяльності окремих державних діячів. Водночас сьогодні постала інша проблема, яка полягає в тому, що протягом багатьох років особи, які не були в АТО та жодним чином до неї не причетні, отримали статус учасника бойових дій. І така практика продовжується і надалі. А відтак постала необхідність посилення контролю за якістю діяльності органів, що уповноважені наділяти особу відповідним статусом. Вирішення такої проблеми дасть змогу: по-перше, скоротити витрати державного бюджету; по-друге, направити вивільнені кошти на допомогу тим учасникам бойових дій, які її справді заслужили та потребують.

Наступним напрямом удосконалення соціального захисту учасників бойових дій є розроблення ефективного механізму їх медичного страхування. Суть медичного страхування полягає в тому, що, сплативши одноразовий страховий внесок, значно менший, ніж вартість усіх медичних послуг, громадяни мають змогу протягом року безкоштовно користуватися комплексом медичних послуг кваліфікованих спеціалістів у клініках із платним обслуговуванням. Об'єктом медичного страхування є життя і здоров'я громадян. Воно здійснюється у разі втрати здоров'я з будь-якої причини, зокрема у зв'язку з хворобою та нещасним випадком. Мета такого страхування – забезпечити громадянам у разі настання страхового випадку медичної допомоги через накопичені кошти, а також фінансування профілактичних заходів [5]. «Медичне страхування, – пише Т.А. Говорушко, – являє собою страхування у разі втрати здоров'я з будь-якої причини, зокрема у зв'язку з хворобою та нещасним випадком, сутність якого полягає в тому, що, сплативши одноразово страховий внесок, значно менший, ніж вартість усіх медичних послуг, громадяни мають змогу протягом року безкоштовно користуватися комплексом медичних послуг кваліфікованих спеціалістів у клініках із платним обслуговуванням [6, с. 156]. Загалом погоджуючись із думкою вказаного автора, зазначимо, що страхувальником у цьому випадку повинна бути держава.

Говорячи про медичне страхування учасників бойових дій, варто погодитись із позицією Н.Б. Пацурії, яка вказує, що надалі зміст сучасної реформи фінансового забезпечення військовослужбовців потребує переходу від бюджетної до бюджетно-страхової медицини, яка може здійснюватись у формі як добровільного, так і обов'язкового медичного страхування. Автор зазначає, що з огляду на соціальну й економіко-політичну ситуацію, що склалася в державі щодо медичного забезпечення військовослужбовців, в Україні мають співіснувати два механізми захисту майнових інтересів учасників бойових дій (одноразова грошова допомога та медичне страхування), які мають підкорюватися єдиній меті – компенсації витрат, що пов'язані з наданням якісної медичної допомоги учасникам бойових дій, відновленням здоров'я та в разі загибелі (смерті) військовослужбовців. Наведене актуалізує проблему закріплення зазначених положень у законодавстві України без розпорошення норм, що врегульовують механізм та умови медичного страхування учасників бойових дій, за різними джерелами. Вказане можливе лише в разі прийняття в Україні нової Військово-медичної доктрини як цілісного нормативно-правового акта [7, с. 250]. Згідно з проектом Військово-медичної доктрини її метою є створення доступної, універсальної, багатопрофільної, ефективної системи медичного забезпечення військ, яка передбачає надання медичної допомоги за територіальним принципом і дасть змогу запобігти, обмежити й максимально скоротити масштаби ураження військ у мирний і воєнний час шляхом створення гарантованих можливостей щодо організованого реагування сил і засобів військово-медичної служби. Діапазон мети включає забезпечення високої якості лікувально-евакуаційних, санітарно-гігієнічних і протиепідемічних заходів, усіх компонентів процесу медичного забезпечення на підставі адекватного рівня організації, наявності сучасного технічного оснащення, усебічного ресурсного забезпечення як факторів, що базуються на передових науково-теоретичних розробках [7, с. 250–251].

Однією із проблем, яка досить часто підіймається науковцями, є вирішення питання щодо житлових проблем сімей військовослужбовців-учасників бойових дій. У цьому контексті цікавою видається думка М.В. Кравченка, який пише, що для подальшої активізації процесу вирішення житлових проблем сімей військовослужбовців-учасників АТО необхідно: 1) забезпечити реалізацію переважного права на отримання житла сім'ям військовослужбовців-учасників АТО, які не мають власного житла, орендують житло на комерційних умовах, проживають у гуртожитках (комунальних квартирах) та/або перебувають на квартирному обліку в гарнізонах, військових частинах, органах місцевої влади; 2) надати військовослужбовцям-учасникам АТО, а також членам їхніх сімей переважне право на участь у загальнодержавних житлових програмах, зокрема в цільовій Програмі будівництва (придбання) доступного житла («Доступне житло» 70 на 30%); 3) надати дітям військовослужбовців-учасників АТО переважне право на отримання пільгового молодіжного кредиту в межах програми, яку реалізує Державний фонд молодіжного житлового будівництва; 4) забезпечити безоплатне надання військовослужбовцям-учасникам АТО земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва [8, с. 40–41].

Справедливим буде зазначити, що сьогодні існує Державна програма «Доступне житло для учасників АТО». Метою Програми є створення належних умов для забезпечення житлом громадян, які брали безпосередню участь в Антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах Антитерористичної операції у період її проведення [9]. Виконання Програми буде здійснюватися шляхом надання державної підтримки за кошти обласного бюджету в розмірі до 40 відсотків розрахункової вартості індивідуального житлового будинку, садового будинку, будівництво яких передбачено відповідною містобудівною документацією місцевого рівня, або квартири в багатоквартирному житловому будинку, що перебуває в стадії будівництва. Учасник Антитерористичної операції вносить на свій поточний рахунок, відкритий в уповноваженому банку, кошти в обсязі не менше 60 % від вартості індивідуального житлового будинку, садового будинку, відповідно до розробленої містобудівної документації місцевого рівня, або квартири в багатоквартирному житловому будинку (сума підтримки залежить від складу сім'ї учасника Антитерористичної операції та опосередкованої вартості 1 кв. м загальної площі житла, затвердженого Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України на момент укладення договору). Право на підтримку може бути використано учасником Антитерористичної операції лише один раз і лише за одним договором [9].

Як приклад роботи цієї Програми можемо вказати таке: на початку 2019 року було затверджено Програму надання підтримки учасникам Антитерористичної операції і Операції Об'єднаних сил (далі – ООС) для будівництва житла в Харківській області на 2019–2021 роки. За Програмою, з обласного бюджету компенсують 40 % розрахункової вартості житла, яке придбає сім'я учасника АТО (ООС). «Програмою передбачено у 2019 році забезпечити житлом 60 учасників АТО або ООС. Загалом же за три роки роботи Програми вона дасть можливість забезпечити житлом безпосередньо 180 учасників Антитерористичної операції і Операції Об'єднаних сил», – зазначили в Департаменті містобудування та архітектури ХОДА. Обласну підтримку надають із розрахунку не більше ніж на 21 кв. м загальної площі житла на одну особу та додатково 10,5 кв. м – на сім'ю. У разі, якщо учасник АТО або ООС обирає квартиру або будує індивідуальний/садовий житловий будинок, площа яких перевищує нормативно встановлені метри, різницю він оплачує повністю. Якщо учасник АТО (ООС) обирає житло, площа якого менша за нормативно встановлену, обласна підтримка надається за фактом [10]. Варто зазначити, що у 2018 році за Програмою, розрахованою на 2016–2018 роки, житло придбали 50 сімей учасників АТО (4 з них – переселенці). До кінця року планується придбати ще 5 квартир. Усього за три роки дії Програми житло змогли придбати 137 сімей учасників АТО [10].

Отже, маючи за приклад Харківську область, ми бачимо, що справді ця Програма працює та має відповідний ефект. Водночас якщо ми говоримо про загальнодержавний рівень, то результативність реалізації цієї Програми є досить сумнівною, адже цифра в 50 є дещо «смішною» для Харківщини, на території якої проживає близько 15 тисяч АТОшників і декілька сотень тисяч біженців. А тому, на нашу думку, сьогодні постала нагальна необхідність розроблення загальнодержавної Програми «Житло для учасників бойових дій». Окрім уже наявних положень, ця Програма повинна передбачити такі уточнення:

– по-перше, є потреба більше розширити коло джерел її фінансування, тобто ми вважаємо, що фінансування таких масштабних програм лише за кошти обласних бюджетів є недостатнім, для цього необхідною є підтримка з боку державного бюджету;

– по-друге, варто розробити більш детальний механізм отримання такої допомоги, зокрема, необхідно деталізувати відповідний порядок і коло суб'єктів, які заслуговують на першочергове отримання житла;

– по-третє, на наше переконання, варто збільшити відсоток відшкодування вартості житла для УБД. Адже в сучасних умовах досить складно уявити, як середньостатистичний українець зможе вільно відкласти хоча б 300 тис. гривень на купівлю житла за відносно короткий проміжок часу.

Наступне проблемне питання, якому хотілося б приділити увагу в контексті визначеної у роботі проблематики, – це розроблення загальнодержавної «Програми соціально-психологічної реабілітації учасників АТО і членів їхніх сімей». Сьогодні дуже багато говориться про необхідність соціальної адаптації учасників бойових дій, про їхнє психологічне та фізичне відновлення. Однак при цьому відсутній ефективний механізм надання такої допомоги, крім того, розмитим є питання джерел фінансування цього напрямку. Окрім того, необхідним, на нашу думку, є розширення мережі державних і недержавних установ, які можуть надавати таку допомогу. Розширення також потребує міжнародне співробітництво в цій сфері.

Програма соціально-психологічної реабілітації учасників АТО і членів їхніх сімей повинна включати такі напрями: 1. Діагностика синдрому соціально-психологічної дезадаптації у військовослужбовця (психоемоційного стану в цивільному житті, використовуваних стратегій адаптації, поведінки) на підставі результатів психодіагностики індивідуальних особливостей військовослужбовця. 2. Психологічне консультування (індивідуальне і сімейне). У індивідуальних бесідах необхідно дати військовослужбовцям можливість висловити все наболіле, виявляючи зацікавленість їхньою розповіддю. Потім доцільно роз'яснити, що стан, який вони переживають, – тимчасовий, він властивий усім, хто брав участь у бойових діях. Дуже важливо, щоби вони відчули розуміння і побачили готовність допомогти їм із боку не лише фахівців, але й близьких і рідних. Потужним засобом психологічної реабілітації є щирий прояв розуміння і терпіння до проблем осіб, що пережили психотравматичні військові умови. Відсутність такого розуміння і терпіння з боку близьких призводить іноді до трагічних наслідків. 3. Психокорекційна робота. Психологічна корекція, або психокорекція, – це діяльність із виправлення (коригування) тих особливостей психічного розвитку, які за прийнятою системою критеріїв не відповідають оптимальній моделі (нормі). Кваліфікована психотерапевтична допомога потрібна тим військовослужбовцям, у яких спостерігаються різко виражені й запущені порушення адаптації (депресія, алкоголізм, девіантна поведінка і т. д.). 4. Навчання навичок саморегуляції (прийомів зняття напруженості за допомогою релаксації, аутотренінгу та інших методів). 5. Соціально-психологічні тренінги з метою підвищення адаптивності військовослужбовця та його особового розвитку. 6. Допомога в професійному самовизначенні, профорієнтація в цілях перенавчання і подальшого працевлаштування [11, с. 342].

Висновки. Завершуючи наукове дослідження, можна констатувати наявність цілої низки прогалин у законодавстві, яке визначає правові засади соціального захисту учасників бойових дій. На нашу думку, вирішити більшість наявних проблем можливо через уніфікацію відповідного законодавства шляхом прийняття єдиного кодифікованого нормативно-правового акта, а саме – «Основ законодавства про соціальний захист учасників бойових дій та їхніх сімей». Ці основи повинні об'єднати в собі положення численних нормативно-правових актів у цій сфері та одночасно визначити таке: 1) правовий статус учасників бойових та членів їхніх сімей; 2) соціальні гарантії та пільги для УБД; 3) механізм отримання відповідних пільг і соціального забезпечення; 4) коло суб'єктів та їхні повноваження у сфері соціального захисту учасників бойових дій, що дасть змогу уникнути дублювання їхніх прав та обов'язків; 5) відповідальність держави за невиконання та/або неналежне виконання своїх обов'язків щодо учасників бойових дій; 6) принципи соціального захисту УБД; 7) напрями державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій; тощо. Прийняття такого нормативно-правового акта, як убачається, дасть змогу: по-перше, покращити якість та оперативність здійснення соціального захисту учасників бойових дій; по-друге, спростити роботу уповноважених органів державної влади.

Список використаної літератури:

1. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підручник. 3-є вид. Київ : Алерта; ЦУП, 2011. 524 с.
2. Гордієнко Є.П. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту учасників бойових дій. *Збірник наукових праць* / Львів, регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. С. 117–125.

3. Чижов Д.А. Нормативно-правове забезпечення права на соціальний захист учасників АТО та членів їх сімей. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : «Юридичні науки»*. 2016. № 845. С. 173–182.
4. Проблеми визначення статусу учасника бойових дій. URL: <https://nk.org.ua/ukraina/problems-viznachennya-statusu-uchasnika-bojovih-diy-138813>.
5. Вовчак О.Д. Страхова справа : підручник. Київ : Знання, 2011. 391 с.
6. Говорушко Т.А. Страхіві послуги. Київ, 2005. 397 с.
7. Пацурія Н.Б. Проблеми та перспективи запровадження медичного страхування учасників бойових дій як елемента військово-медичної доктрини. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2014. Т. 14. С. 244–253.
8. Кравченко М.В. Основні проблеми соціального захисту учасників АТО. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 11–12. С. 36–43.
9. Житло для учасників АТО. *Офіційний вебсайт Департаменту містобудування та архітектури*. URL: <http://www.dma.kh.gov.ua/building/state-programs/1552-zhitlo-dlya-uchasnikiv-ato>.
10. У 2019 році в області планують забезпечити житлом 60 учасників АТО і ООС. *Офіційний вебсайт Харківської обласної державної адміністрації*. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/96310m>.
11. Числіцька О.В. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців, що брали участь у бойових діях (Антитерористичній операції). *Вісник Національного університету оборони України* : зб. наук. пр. / Нац. ун-т оборони України. Київ : Вид-во НУОУ, 2015. С. 338–343.

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.2-1.25>

ОЛІЙНИК С.Д.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУЧАСНОГО СТАНУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ

У статті проаналізовано специфіку рис сучасного стану правового регулювання трудової дисципліни. Виявлено авторський перелік їх особливостей. Розкрито та охарактеризовано зміст кожної з них. З'ясовано, що сучасний стан правового регулювання дисципліни праці є наслідком тривалої еволюції законодавства, яке змінювалось у залежності від потреб суспільства під впливом окремих соціокультурних та політичних етапів в історії України. Ретроспективний аналіз правового регулювання дисципліни праці показав, що на попередніх історичних етапах інститут дисципліни праці відрізнявся застосуванням досить вагомих за своєю тяжкістю санкцій, що дозволяє зробити висновок про значний каральний характер відповідальності, до якої притягались порушники дисципліни праці в попередніх історичних періодах. Визначено, що правила внутрішнього трудового розпорядку є актом, що безпосередньо врегульовує у правовому полі дисципліну праці на окремому підприємстві, тоді як прийняті уповноваженим органом типові правила, на яких автором зосереджена увага під час визначення прикладу, є нормативним актом, на основі якого приймаються відповідні правила на підприємствах, що свідчить про його конститутивний характер. Наголошено, що для джерел трудового права характерна наявність нормативних актів конститутивного характеру – типових положень, правил, які слугують моделлю для прийняття на підприємствах на їх основі локальних положень тощо. З'ясовано, що КЗпП України встановлює умови та заходи забезпечення трудової дисципліни, до яких відносять такі елементи організації праці, як розподіл прав і обов'язків, відповідальності між працівниками, встановлення відповідного порядку на підприємстві згідно з правилами

© ОЛІЙНИК С.Д. – аспірант кафедри трудового права та права соціального забезпечення юридичного факультету (Київський національний університет імені Тараса Шевченка)